

Lietuvos viešojo sektoriaus etikos kodeksai ir jų tobulinimo galimybės

Jolanta Palidauskaitė

*Kauno technologijos universitetas
K. Donelaičio g. 20, 44239 Kaunas*

Turinio analizės metodu straipsnyje kritiškai vertinami Lietuvos viešojo sektoriaus etikos kodeksų tikslai, dokumentų vidinė struktūra, plėtojamų klausimų spektras ir gylis, akcentuojamos vertybės ir principai, atsakomybė ir įgyvendinimo priemonės. Remiantis ta analize ir atsižvelgiant į kitų tyrinėtojų pastebėjimus bei tarptautinę praktiką, pateiktos rekomendacijos, kaip būtų galima tobulinti etikos kodeksus, aptartos šios temos mokslinės plėtotės galimybės.

Raktažodžiai: *etikos kodeksas, elgesio kodeksas, turinio analizė.*

Keywords: *code of ethics, code of conduct, content analyses.*

Įvadas

Reaguojant į didesnius visuomenės lūkesčius, dabartiniu laikotarpiu daugelyje valstybių kuriami arba sukurti valstybės tarnautojų etikos ir elgesio kodeksai, kuriuose apibrėžiami veiklos orientyrai, siektinos vertybės ir tų tarnautojų atsakomybė visuomenei. Jie traktuojami kaip viena iš vadybinių priemonių, padedančių siekti didesnio valdžios institucijų veiklos efektyvumo. Šie dokumentai kuriami bei vadovaujamasi jais apibrėžtomis nuostatomis ir Lietuvoje.

Atskiri užsienio ir lietuvių tyrinėtojai (W. Bruce, K. Kernaghan, A. Lawton, C. Lewis, N. Vasiljevienė, V. Pruskus ir kt.) jau senokai gvildena kodeksų svarbos, jų tikslų, uždavinių, turinio, įgyvendinimo ir efektyvumo aspektus. Akademiniame diskurse, pripažįstant tokių dokumentų svarbą, pasigirsta ir tokių autorių, kurie abejoja tokių dokumentų galia, nuomonių

Šio straipsnio tikslas – išanalizuoti Lietuvos viešojo sektoriaus institucijų etikos kodeksus ir pateikti jų tobulinimo gaires. Analizei pasirinktas turinio analizės ir lyginamasis metodai.

Jolanta Palidauskaitė – Kauno technologijos universiteto Viešojo administravimo katedros profesorė, socialinių mokslų daktarė. Professor at the Department of Public Administration, Kaunas University of Technology.

E. paštas / e-mail: jolanta.palidauskaite@ktu.lt

Straipsnis įteiktas redakcijai 2009 m. lapkričio mėn.; recenzuotas; parengtas spaudai 2010 m.

1. Tyrimo metodologija

Turinio analizės metodas sudaro galimybę tirti teksto sistemingumo ir objektyvumo parametrus, analizuoti jo kiekybinius ir kokybinius aspektus. Tai leidžia nustatyti pastebimas tendencijas, kalbos stilių, naudojamas įtikinimo technikas, susidaryti vaizdą apie dokumento kūrėjus ir kartu atspindi jų nuostatas orientuojantis į teksto skaitytojus [1, p. 300]. Šiame straipsnyje analizės vienetai buvo tiek atskiri žodžiai (nustatant etikos principus ar vertybes), tiek ir temos (sprendimų priėmimo procesas, korupcija ir kt.), atskiri sakiniai, leidžiantys nustatyti etikos principus, kurie nebuvo išskirti pačių etikos kodeksų kūrėjų, ir net skyriai (jie svarbūs analizuojant dokumento struktūrą). Vienas iš turinio analizės metodo silpnų elementų yra subjektyvus teksto vertinimas. Kai kuriuose kodeksuose nebuvo išskirti etikos principai, todėl tą teko atlikti šio straipsnio autoriui. Kito tyrinėtojo bandymas pakartoti panašią kodeksų analizę gali pateikti kiek kitokią teksto interpretaciją.

Tyrimui pasirinkti Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos tinklalapyje pateikti Lietuvos viešojo sektoriaus etikos (elgesio) kodeksai ir taisyklės, iš viso 17 dokumentų (žr. 1 lentelę). Pasirenkant kodeksų analizės kriterijus, buvo remiamasi kitų tyrinėtojų teoriniais darbais ([2], [5] ir kt.) ir atliktomis kodeksų studijomis ([3], [20]). Kodeksai buvo analizuojami kreipiant dėmesį į šiuos aspektus: jų pavadinimą, statusą, tikslą, turinį, nustatytus principus ar vertybes, nagrinėtus klausimus, numatytą atsakomybę ir sankcijas, įgyvendinimo mechanizmą. Pasirinkti kriterijai reikalauja dėmesį skirti ne tik kiekybiniam (pasikartojimo dažnis), bet ir kokybiniam (atskirų klausimų aptarimo detalumas, teiginių konkretumas ir kt.) turinio analizės elementams ir leidžia atlikti dokumentų lyginamąją analizę.

2. Kodeksų analizės aspektai

Kodeksų pavadinimai ir statusas. Daugumos Lietuvos viešojo sektoriaus kodeksų pavadinimuose (dešimtyje) figūruoja žodis *etikos kodeksas*, keliuose dokumentuose prieš minėtą frazę įdėti žodžiai *tarnybinis* ar *profesinis*, po du dokumentus pavadinti *elgesio kodeksais* ir *etikos taisyklėmis*. Esamų kodeksų statusas kiek skiriasi. Dauguma kodeksų (dvylika) turi teisės akto statusą: patvirtinti atskiru įstatymu arba įstaigos vadovo įsakymu. Penki kodeksai buvo priimti kolegialaus organo (susirinkimo) nutarimu. Jų tekstas – nuo 2 iki 7 puslapių apimties. Visuose šiuose dokumentuose – nuo 3 iki 9 skyrių (žr. 1 lentelę). Muitinės pareigūnų ir VMI etikos kodeksai papildyti įsipareigojimu vadovautis kodeksu.

Kodeksų tikslai ir uždaviniai. Apibrėžiant analizuotų kodeksų tikslus, vartojamos skirtingos sąvokos: *tikslas*, *uždaviniai*, *paskirtis*. Bendras tikslų ir uždavinių skaičius tuose kodeksuose – nuo 1 (antstolių ir LBT etikos kodeksuose) iki 8 (muitinės pareigūnų ir LBV etikos kodeksuose). Gilinantis į dokumentų tikslus ir uždavinius aiškėja, kad jie tarpusavyje persipina: tai, kas vienuose kodeksuose įvardijama kaip tikslas ar paskirtis, kitur nurodoma kaip uždaviniai ir atvirkščiai. Suminiai analizuotų kodeksų tikslų ir uždavinių skaičiai pateikiami skliaustuose 2 lentelėje.

Pagrindinis viešojo sektoriaus kodeksų tikslas, akcentuotas visuose dokumentuose, o kai kuriuose net kelis kartus, – išryškinti tarnautojų veiklos ypatumus. Vartojami žodžiai

1 lentelė. Kodeksų statusas, apimtis ir vidinė struktūra

Dokumentas	Statusas	Apimtis: puslapių ir žodžių skaičius	Bendras skyrių ir straipsnių skaičius
1. Valstybės tarnautojų veiklos etikos taisyklės (2002 m.) [17]	Vyriausybės nutarimas	3 (733)	3 skyriai (12)
2. LR valstybės politikų elgesio kodeksas (2006 m.) [15]	Įstatymas	5 (1 910)	9 straipsniai
3. Policijos pareigūnų etikos kodeksas (2004 - 2005 m. pataisos) [8]	Policijos generalinio komisaro įsakymas	4 (1 259)	7 skyriai (17)
4. Karių etikos kodeksas (2005 m.) [11]	Krašto apsaugos ministro įsakymas	4 (1 268)	8 skyriai (28)
5. Specialiųjų tyrimų tarnybos darbuotojų etikos kodeksas (2001 m.) (toliau - STT etikos kodeksas) [21]	STT direktoriaus įsakymas	4 (1 336)	8 skyriai (14)
6. Prokurorų etikos kodeksas (2004 m.) [10]	Generalinio prokuroro įsakymas	3 (1 567)	5 skyriai (39)
7. Muitinės pareigūnų etikos kodeksas (2006 m.) [19]	Muitinės departamento generalinio direktoriaus įsakymas	7 (2 767)	7 skyriai (34) ir priedas (įsipareigojimas)
8. Valstybinės mokesčių inspekcijos valstybės tarnautojo elgesio kodeksas (2005 m.) (toliau – VMI etikos kodeksas) [22]	Valstybinės mokesčių inspekcijos viršininko įsakymas	7 (2 786)	7 skyriai (40) ir priedas (įsipareigojimas)
9. Antstolių profesinės etikos kodeksas (2003 m.) [13]	Teisingumo ministro įsakymas	2 (713)	4 skyriai (28)
10. Valstybės kontrolės pareigūnų tarnybinės etikos kodeksas (2002 m.) (toliau – VK etikos kodeksas) [14]	Valstybės kontrolieriaus įsakymas	4 (1 350)	8 skyriai (26)+
11. Teisėjų etikos kodeksas (2006 m.) [23]	Visuotinio teisėjų susirinkimo sprendimas	6 (1 345)	3 skyriai (17)+
12. Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybos prie Vidaus reikalų ministerijos tarnautojų tarnybinės etikos kodeksas (2004 m.) (toliau – FNTT etikos kodeksas) [4]	Tarnybos direktoriaus įsakymas	4 (1 523)	6 skyriai (18)
13. Lietuvos banko tarnautojų etikos kodeksas (2005 m.) (toliau – LBT etikos kodeksas) [6]	Banko valdybos nutarimas	3 (1 044)	5 skyriai (30)
14. Lietuvos banko valdybos etikos kodeksas (2004 m.) (toliau – LBV etikos kodeksas) [7]	Banko valdybos nutarimas	3 (1 005)	6 skyriai (21)
15. LR savivaldybės kontrolės ir audito institucijos valstybės tarnautojų tarnybinės etikos kodeksas (2004 m.) (toliau – SKA etikos kodeksas) [12]	SKA visuotinio susirinkimo nutarimas	4 (1 275)	8 skyriai (26)
16. Aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės pareigūnų etikos taisyklės (2005 m.) (toliau – AVK etikos taisyklės) [9]	Aplinkos ministro įsakymas	3 (865)	6 skyriai (19)
17. Valstybinės darbo inspekcijos darbuotojų etikos kodeksas (2003 m.) (toliau – VDI etikos kodeksas) [16]	Vyriausiojo valstybinio darbo inspektoriaus įsakymas	3 (954)	9 skyriai (32)

2 lentelė. Kodeksų tikslai ir uždaviniai

Apibrėžti / nustatyti / reglamentuoti elgesio taisykles / normas / etikos principus (21)
Stiprinti tarnautojų autoritetą / reputaciją (10)
Didinti visuomenės pasitikėjimą tarnautojais (7)
Reglamentuoti / tobulinti asmenų santykius (ugdyti pagarbą bendradarbiams ir kt. asmenims) (6)
Užtikrinti tinkamą darbo aplinką (5)
Užkirsti kelią korupcijai atsirasti ir plisti (5)
Skatinti atsakomybę už savo veiklą ir atskaitomybę (4)
Igyvendinti konstitucinį valdžios įstaigų tarnavimo žmonėms principą (4)
Kontroliuoti / reguliuoti elgesį (3)
Suteikti dorovinius orientyrus (2)
Gerinti viešojo administravimo kokybę (2)
Formuoti teigiamą institucijos įvaizdį (2)
Prioritetinis atskirų vertybių išskėlimas (teisingumas, veiksmingumas ir kt.) veikloje (2)
Suderinti pareigūnų privačius ir viešuosius interesus (1)
Plėtoti demokratinį valdymą (1)
Didinti tarnybos efektyvumą ir gerinti jos kokybę (1)
Siekti aukštų tarnautojų profesinės veiklos standartų (1)
Padėti išvengti konfliktų (1)
Užkirsti kelią veiksams, galintiems pakenkti visuomenei, institucijos ir jos pareigūnų prestižui ir reputacijai (1)

apibrėžti, nustatyti, reglamentuoti pabrėžia reguliuojantį kodeksų aspektą. Vienuose dokumentuose vartojami tarnybinio ir profesinio elgesio normų, kitur etikos principų, elgesio viešajame gyvenime principų, reikalavimų, pagrindų ar taisyklių terminai.

Kai kuriuose tekstuose akcentuojamas prevencinis kodekso tikslas - užbėgti už akių korupcijai, interesų konfliktams, kitiems netinkantiems veiksams. Daugumos kodeksų paskirtis ir uždaviniai formuluojami vartojant teigiamą atspalvį turinčius veiksmažodžius *stiprinti, didinti, užtikrinti, gerinti* ir kt. Tačiau galima rasti ir kitokių veiksmažodžių *kontroliuoti, reguliuoti, užkirsti kelią* ir kt. Tam tikrų veiksmažodžių parinkimas gali būti psichologiškai svarbus, nes jie inspiruoja veiklai, nors nelieka nepastebėti ir bandymai reguliuoti tam tikrus veiklos aspektus. Uždaviniuose ar tiksluose kodeksų atliekama kontrolės funkcija akcentuota tik keliuose kodeksuose. Kodeksuose nurodyti tikslai ir uždaviniai skiriasi savo apibendrinimu ir orientacija: vieni konkretesni, kiti – abstraktesni, orientuoti į vidinę institucijos aplinką (didinti tarnybos efektyvumą, gerinti jos kokybę ir kt.), dar kiti - nukreipti į santykius su išore (formuoti teigiamą institucijos įvaizdį ir kt.).

Dauguma kodeksų (STT, karių, prokurorų, Valstybės kontrolės pareigūnų, teisėjų, FNTT darbuotojų, LBT, LBV ir aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės pareigūnų) bandoma reguliuoti tarnautojų elgesį ir ne tarnybos metu. *Valstybės politikų kodekse* kalbama apie elgesio viešajame gyvenime principus. Tai leidžia priskirti šį dokumentą prie reguliuojančių veiklą ne tik tarnybos metu.

Kodeksų turinys. 3 lentelėje nurodyti nors viename iš analizuotų kodeksų esantys skyriai. Beveik visuose kodeksuose yra įvadinis skyrius (dar vadinamas bendrosiomis (pagrindinėmis) nuostatomis). Šioje dalyje nurodoma dokumento paskirtis, uždaviniai,

sudarymo šaltiniai, apibrėžiamos sąvokos. Dažniausiai minimi šie kodekso šaltiniai: *LR Konstitucija, Valstybės tarnybos, Viešojo administravimo, Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybės tarnyboje įstatymai*. Keliuose kodeksuose minimi specifiniai įstatymai (*Finansinių nusikaltimų tarnybos įstatymas* ir kt.), statutai (*Vidaus tarnybos statutas*) arba randama frazė „ir kt. teisės aktai“. Tarptautiniai teisės aktai ar etikos kodeksai minimi

policijos, prokurorų, teisėjų, VK, SKA, LBT, LBV dokumentuose.

3 lentelė. Kodeksų vidinė struktūra

Skyrių pavadinimai
Bendrosios nuostatos – 16
Kodekso uždaviniai - 2
Kodekso sąvokos - 3
Veiklos etikos principai – 15
Elgesys tarnybos metu (bendroji tarnautojo veikla) - 5
Darbuotojų tarpusavio santykiai - 11
Etikos reikalavimai vadovaujantiems tarnaujantiems - 6
Su etika nesuderinami poelgiai (apribojimai) - 2
Konfidencialumas (nevieša tarnybinė informacija) - 3
Teisingumas ir individualūs įsipareigojimai - 1
Visuomeniniai įsipareigojimai - 1
Sąžiningumas - 1
Viešųjų ir privačių interesų derinimas – 1
Elgesys ne tarnybos metu - 5
Santykiai su kitomis institucijomis ir visuomene – 1
Kodekso nuostatų laikymosi kontrolė ir priežiūra - 4
Atsakomybė už kodekso pažeidimus - 6
Baigiamosios nuostatos - 13

Sąvokos (nuo 6 iki 21) aiškinimas 7 kodeksuose (politikų, STT, FNTT, VMI, VK, muitinės ir aplinkos apsaugos pareigūnų). Dažniausiai apibrėžiami viešieji ir privatūs interesai, jų konfliktas, tarnybinės etikos reikalavimai. Kai kur pateikiami dovanų, netiesioginių dovanų, diskretizavimo, šmeižimo, žalos valstybės interesams ir kt. terminų aiškinimai.

Daugumoje kodeksų yra skyriai, skirti veiklos etikos principams (nuostatoms, reikalavimams) ir darbuotojų tarpusavio santykiams. Keliuose dokumentuose atskirai rašoma apie elgesį tarnybos ir ne tarnybos metu.

Daugumos kodeksų (13) baigiamosiose nuostatose trumpai išdėstoma apie priplomumą vadovautis kodekso nuostatomis, atsakomybę jį įgyvendinant ir kt.

Nustatyti principai ar vertybės. Nurodant principus, kurie svarbūs tarnautojų veikloje, analizuotuose kodeksuose vartojami skirtingi terminai: *tarnybinės veiklos, veiklos etikos, profesinės etikos, pagrindiniai etikos, etikos principai, funkcijų vykdymo nuostatos ir reikalavimai*. Įvardijama nuo 5 iki 16 principų. Daugumoje kodeksų pakartojami *LR valstybės tarnybos įstatyme* nustatyti etikos principai: pagarba žmogui ir valstybei, teisingumas, nesavanaudiškumas, padorumas, nešališkumas, atsakomybė, viešumas, pavyzdingumas. Atskirų institucijų kodeksuose dar minimi šie principai: sąžiningumas, skaidrumas, teisėtumas, konfidencialumas, tarnavimas visuomenės interesams, nepiktnaudžiavimas pareigomis, solidarumas, profesinės kvalifikacijos kėlimas, nepriklausomumas ir kt. Kai kuriuose kodeksuose bandoma apibrėžti kiekvieno principo turinį, kitur jie tik išvardijami. Net ir tuose kodeksuose, kur etikos principai detalizuoti, vienur jie aprašomi vienu sakiniu (*Valstybės politikų kodeksas*), kitur - išsamiau (*Valstybės tarnautojų taisyklės* ir kt.).

Kodeksuose aptarti klausimai. Dėmesys atskiriems etikos klausimams analizuotuose kodeksuose skiriasi (žr. 4 lentelę). Interesų konflikto, sprendimų priėmimo, tarnybinės

informacijos naudojimo, piktnaudžiavimo tarnybine padėtimi, netinkamo įvaizdžio, įtakos darymo temos pastebimos beveik visuose analizuotuose dokumentuose. Atsakomybės, kodekso įgyvendinimo, politiniai veiklos, elgesio privačiame gyvenime, melo, apgaulės, šmeižto, darbuotojų išvaizdos, aprangos aspektai analizuojami kiek daugiau nei pusėje studijuotų dokumentų. Mažiausiai apibrėžta santykių su žiniasklaidos atstovais tema. Pastebėtina, kad atskirų klausimų aptarimas persipina. Pavyzdžiui, išdėstant apie sprendimų priėmimą aptariami naudojimosi tarnybine informacija, interesų

4 lentelė. Kodeksuose aptarti klausimai¹

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	Viso
Piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi	+	-	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+	15
Interesų konfliktai	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+	16
Dovanos, paslaugos ir vaišingumas	+	-	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	13
Netarnybinė veikla (darbas kitur)	-	*	-	-	-	-	+	*	*	-	+	-	+	+	+	-	*	9
Sprendimų priėmimo procesas	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+	16
Tarnybinės informacijos naudojimas	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	16
Politinė veikla	+	-	*	+	-	+	+	+	-	+	+	-	+	-	+	-	+	11
Elgesys privačiame gyvenime	-	-	+	+	-	-	+	+	+	-	+	-	+	+	+	+	+	11
Įtaka (spaudimas kitiems)	-	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	15
Melas / apgaulė / šmeižtas	*	-	+	+	+	+	+	+	-	+	-	+	-	-	+	-	*	11
Naudojimas valstybinė nuosavybė	+	-	-	-	-	+	+	+	-	-	+	-	+	+	-	-	-	7
Darbo laiko naudojimas	*	-	-	-	-	+	+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	+	6
Darbuotojų išvaizda / apranga	-	-	+	+	+	+	+	+	-	-	+	+	-	-	+	+	-	10
Santykiai su žiniasklaida	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	+	-	+	-	-	-	-	3
Apribojimai nustojus eiti tarnybines pareigas	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	+	-	-	2
Korupcija/kyšiai	-	-	-	-	-	-	+	+	-	+	-	+	-	-	+	+	+	7
Netinkamas įvaizdis	-	-	+	+	*	+	+	*	+	+	+	+	+	+	+	+	+	15
Atsakomybė/sankcijos	-	-	+	+	+	+	+	+	*	*	*	+	-	-	+	+	+	13
Kodekso įgyvendinimo mechanizmas	+	+	+	+	+	+	+	+	*	-	*	+	*	*	+	+	+	16

* netiesiogiai aptariama tema.

¹ Stulpelių skaičiai žymi kodeksus, kaip jie buvo numeruoti 1 lentelėje.

konflikto, atskirų principų įgyvendinimo ir kt. aspektai. Vienos temos plėtojamos detaliau (interesų konfliktas, disponavimas informacija ir kt.) nei kitos (aprranga, darbo laikas ir kt.).

Daugelyje etikos kodeksų minimas ir *LR viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymas*. Tačiau dėmesys šiam aspektui yra skirtingas. Kai kur tik pateikiamos *viešųjų ir privačių interesų, interesų konflikto sąvokos*, nedetalizuojant, koks turi būti tarnautojų elgesys atsidūrus psichologiškai dviprasmiškoje situacijoje kai priimant tam tikrą sprendimą galima asmeninė nauda. Daugelyje dokumentų reikalaujama nepriimti dovanų, paslaugų siekiant nepakenkti institucijos reputacijai. Bene išsamiausiai ši tema apibūdinama Lietuvos banko tarnautojų ir banko valdybos etikos kodeksuose, kuriuos rengiant vadovautasi ne tik Lietuvos teisės aktais, bet ir *Europos centrinio banko elgesio kodeksu* ir užsienio valstybių centrinių bankų praktika. Juose minimas galimas ir numanomas interesų konfliktas [6, 13 str.], detaliau išdėstoma apie dovanas ir paslaugas nurodant, kas laikoma ir kas nelaikoma dovanomis (nurodant jų vertę) [6, 20 str.], aptariama ir vaišingumo problema, nurodant, kad „tarnautojai gali priimti kvietimus į su tarnyba susijusius priėmimus, kultūrinius renginius ar vaišes, jeigu tai nesukels įsipareigojimų, susijusių su darbine veikla“ [7, 27 str.].

Kita artima interesų konfliktui yra *korupcijos problema*, kuri kodeksuose nepakankamai aptarta dėmesys, nors elgesio ir etikos kodeksai dažnai įvardijami kaip viena iš antikorupcinių priemonių. FNTT, VDI, SKA ir muitinės pareigūnų kodeksų tikslas yra užkirsti kelią korupcijai atsirasti ir plisti, tačiau korupcijos sąvoka pateikiama tik muitinės pareigūnų kodekse. FNTT ir SKA kodeksuose daugiau dėmesio skiriama interesų konfliktui, kartu paminint, kad naudojimasis tarnybine padėtimi ir siekiant naudos gali kilti „korupcijos rizika ir abejonės dėl objektyvumo ir nepriklausomumo“ [4, 6.3 str.; 12, 15.7 str.]. VDI kodekse pateikiama apie vieną labiausiai paplitusių korupcijos formą - kyšininkavimą nurodant, kad siūlant kyšį ar paslaugas reikalinga pranešti vadovui [16]. Labai abstrakčiai korupciniai interesai, korupciniai motyvai, korupcijos rizika ir korupcijos prevencija minimi prokurorų, VMI, VK ir AVK kodeksuose. Tik VMI kodekse randama nuoroda į *LR korupcijos prevencijos įstatymą* (įvadinėje dalyje) o apibūrinant korupcijos antipodo sąžiningumo principą teigiama, kad reikia ne tik „savo tarnybines pareigas eiti nepriekiaistingai, būti nepaperkamam ir nepapirkinėti kitų asmenų“, bet ir „gyventi pagal legaliai gaunamas pajamas ir prirėikus pagrįsti savo išlaidas“ [22, 15.5-15.6 str.].

Sprendimų priėmimo procesas yra neatskiriama kasdienės tarnautojų veiklos dalis, todėl dėmesys šiai problemai skirtas beveik visuose kodeksuose (išskyrus antstolių). Bandant atsakyti į klausimą, kaip turi būti priimami sprendimai, pabrėžiami tam tikri principai (nešališkumas, teisėtumas, teisingumas, objektyvumas, visų piliečių vienodas traktavimas, viešumas, nepiktinaudžiavimo tarnybine padėtimi ir kt.), kalbama apie tarnybinės informacijos, galima asmeninių ir kt. interesų įtaką. Pavyzdžiui, policijos ir aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės pareigūnų kodeksuose teigiama, kad sprendimai, susiję su tarnybine veikla (įskaitant paskyrimus į pareigas, sprendimus dėl konkursų laimėtojų, rekomendacijas skirti policijos pareigūnams apdovanojimus ir priedus ir kt.), turi būti priimti vadovaujantis asmenų pranašumais ir nuopelnais [8, 4.19 str.; 9, 5.17 str.]. Teisėjų kodekse pabrėžiama kaip svarbu neturėti asmeninio išankstinio nusistatymo priimant sprendimus. Visiems valstybės tarnautojams galiojančiose veiklos etikos taisyklėse akcentuojama, kad svarbu „asmeniškai atsakyti už savo sprendimus“ [23, 7.1 str.].

Įtaka / spaudimas kitiems. Ši tema turi du aspektus: spaudimą gali patirti valstybės tarnautojai arba jie patys, naudodamiesi padėtimi, turima galia, gali atlikti spaudėjo vaidmenį. Pavyzdžiui, *Policijos pareigūnų etikos kodekse* rašoma: „nepasiduoti valdžios ir valdymo institucijų, pareigūnų, visuomenės informavimo priemonių, visuomenės bei atskirų piliečių ir kitų asmenų neteisėtai įtakai“ ir „nepiktnaudžiauti einamomis pareigomis, nenaudoti dokumentų, patvirtinančių einamas pareigas ir suteiktus įgaliojimus, siekiant paveikti kitus asmenis priimti jam palankų sprendimą“ [8, 14.2 str.]. Šie aspektai akcentuoti daugumoje kodeksų, nes iš šalies daroma įtaka gali pažeisti nepriklausomumo ir sąžiningumo principus, turėti įtakos asmens, profesijos ar institucijos vertinimui (įvaizdžio problema). Paties valstybės tarnautojo daromas spaudimas savo ar kitų naudai priimti palankų sprendimą gali būti įvertintas kaip piktnaudžiavimas pareigomis, turima galia ir savo ruožtu daryti įtaką viešajai nuomonei.

Tarnybinės informacijos naudojimas aptariamas akcentuojant tam tikrus principus (konfidencialumas, viešumas) arba nurodant kas nedarytina. Nurodoma nesinaudoti ir neleisti kitiems asmenims naudotis tarnybine ar su tarnyba susijusia informacija, kuri jam buvo patikėta ar įgyta vykdant tarnybinę veiklą, kitaip, negu nustato įstatymai ar kiti teisės aktai, užsimerama apie valstybės ir tarnybos paslapčių saugojimo svarbą. Kartu primenama, kad reikalinga teisės aktų nustatyta tvarka ir sąlygomis teikti reikiamą informaciją kitiems pareigūnams, valstybės tarnautojams, darbuotojams, dirbantiems pagal darbo sutartis, bei visuomenei. *VMI etikos kodekse* tarnybinės informacijos klausimais aptariami atskirame konfidencialumui skirtame skyriuje: 26-29 straipsniuose detalizuotos tarnybinės informacijos, laikomos dokumentuose ir kompiuterinėse laikmenose, naudojimo taisyklės [22].

Prokurorų etikos kodeksas rekomenduoja „keistis informacija, kurią kolega turėtų žinoti, kad tinkamai atliktų savo pareigas, tobulinti profesinius įgūdžius ir gilinti žinias, jas perduoti mažesnę profesinę patirtį turintiems prokurorams“ [10, 5.7.1 str.]. *LBT etikos kodeksas* nurodo, kad „informaciją apie Lietuvos banko veiklą tarnautojai gali teikti žiniasklaidai raštu ir žodžiu, tik suderinę su Lietuvos banko ryšių su visuomene skyriumi ir(ar) savo struktūrinio padalinio vadovu, o prireikus – ir su kuratoriumi, išskyrus kai kuriuos atvejus“ [6, 16 str.].

Netinkamas disponavimas informacija gali sukelti *melo / apgaulės / šmeižto* problemas, kurioms atskiruose kodeksuose skirtas šioks toks dėmesys. Dažnai apsiribojama arba draudimu, arba reikalavimu susilaikyti nuo tokios veiklos.

Be *nepiktnaudžiavimo tarnybine padėtimi* aspekto, kai kuriuose kodeksuose pabrėžiamas ir reikalavimas nesinaudoti turima valdžia (galia, įtaka). Visiems valstybės tarnautojams galiojančiose veiklos etikos taisyklėse akcentuojama, kad svarbu nepiktnaudžiauti jam suteiktomis galiomis, nors konkrečiai nepasakoma, kokios veiklos reikėtų vengti [17, str. 3.2]. Šis reikalavimas siejamas su nesavanaudiškumo (*Politikų etikos kodekse*), tarnavimo visuomenės interesams (*VMI etikos kodekse*), sąžiningumo ir nesavanaudiškumo principais (*Teisėjų etikos kodekse*) [15; 22, 14 ir 16.1 str.; 23, 12 str.]. Atskiruose kodeksuose taip pat aptariami piktnaudžiavimo *darbo laiku, visuomenine nuosavybe* aspektai. Reikalaujama tinkamai ir efektyviai išnaudoti darbo laiką, taupiai ir tinkamai disponuoti visuomenine nuosavybe.

Netinkamo įvaizdžio potenciali žala suvokta visų analizuotų kodeksų kūrėjų. Tokiam įvaizdžiui gali daryti įtaką tiek atskiri veiksmai, sprendimai, kalba, tiek ir netinkama išvaizda

(buvimas apsvaigus nuo alkoholio, psichotropinių ar kt. medžiagų), apranga, etikos principų nepaisymas ne tik tarnybos, bet ir kitu metu. Daugelyje kodeksų tarnautojams nurodoma savo elgesiu ir išvaizda tarnyboje ir laisvalaikio nediskredituoti institucijos valstybės tarnautojo ir institucijos vardo, rodyti pavyzdį kitiems, laikytis visuotinai priimtų dorovės normų.

Politiniai veiklos aspektai nustatomi daugumoje kodeksų. Kartais tik akcentuojamas politinio neutralumo principas, kitais atvejais kalbama detaliau. Pavyzdžiui, *LR savivaldybės kontrolės ir audito institucijos valstybės tarnautojų tarnybinės etikos kodekse* rašoma, kad tarnautojas turi būti „politiškai neutralus, susilaikyti nuo viešo savo politinių įsitikinimų reiškimo, neužsiimti agitacija, darbo metu nedalyvauti politinių partijų ir kitų politinių organizacijų veikloje, taip pat rekomenduojama nedalyvauti ir ne darbo metu“ [12, 15.4 str.].

Elgesio privačiame gyvenime niuansai aptariami vienuolikoje kodeksų. Detalizuojant pavyzdtingumo principą, dažnai pabrėžiamas ir reikalavimas laikytis visuotinės moralės normų, rūpintis savo ar institucijos reputacija ne tik tarnybos metu, bet ir viešame gyvenime.

Numatyta atsakomybė ir sankcijos. Atskiruose kodeksuose numatyta įvairi atsakomybė: nuo asmeninės iki kolektyvinės, nuo moralinės iki tarnybinės ar drausminės. Moralinę atsakomybę liudija kai kuriuose dokumentuose pasikartojanti frazė, kad „laikytis šio Kodekso reikalavimų – kiekvieno pareigūno pareiga ir garbės reikalas“. Tik prokurorų ir teisėjų kodekse akcentuojamas dokumento nuostatų laikymosi savanoriškumas ir sąmoningumas.

Palyginti su kitais aptartais klausimais, atsakomybei už kodekso nuostatų pažeidimus nėra skiriamas pakankamas dėmesys. Kitas pastebėjimas - atsakomybės klausimo detalumas: daugelyje kodeksų daroma nuoroda į kitus teisės aktus, paminima, kad elgesyje nenustačius baudžiamojo ar administracinio pažeidimo gali būti taikoma drausminė atsakomybė su iš to išplaukiančiomis nuobaudomis. Nustatant sankcijas už pažeidimus, dažnai pasislepiama už frazės „tarnybinės nuobaudos“ ir kur kas rečiau (tik 6 atvejais) nurodomos konkrečios nuobaudos. O jos varijuoja nuo žodinio įspėjimo iki atleidimo iš pareigų už itin šiurkščius kodekso pažeidimus. Tik mokesčių inspektorų kodekse išskirtos atsakomybė sunkinančios ir lengvinančios aplinkybės.

Kodekso įgyvendinimo mechanizmas. Apibendrinant kodeksų nuostatas dėl paties dokumento įgyvendinimo galima išskirti kelis kodeksų priežiūros mechanizmus: 1) atsakomybė tenka institucijos vadovui (*Valstybės tarnautojų veiklos elgesio taisyklės*, karių, STT, AVK, SKA etikos kodeksai); 2) atsakingos etikos komisijos (valstybės politikų, policijos pareigūnų, prokurorų, FNTT ir VDI etikos kodeksai); 3) tarpinis variantas, nes be vadovo, į kodekso priežiūrą įtraukiami ir kiti asmenys (personalo skyriaus atstovas, kt.) (muitinės pareigūnų ir VMI etikos kodeksai); 4) kita. *Teisėjų etikos kodekso* priežiūrą vykdo teismų savivaldos institucijos bei teismų administracijos pareigūnai. Savireguliacijos principas akcentuojamas ir Lietuvos Banko tarnautojų ir valdybos etikos kodeksuose. „Jeigu iškiltų klausimų dėl šio Kodekso taikymo, tarnautojai gali pasitarti su savo ar kitų padalinių tarnautojais, paklausti jų nuomonės, taip pat kreiptis į kuruojantį padalinį ar kitą valdybos narį (taip pat ir į valdybos pirmininką ir jo pavaduotojus)“ [6, 30 str.; 7, 21 str.].

Valstybės politikų elgesio kodekse atskiruose prokurorų etikos komisijos veiklos nuostatuose detalizuojami etikos komisijos sudarymo ir veikimo principai, aptariama tarnybinio patikrinimo dėl kodeksų nuostatų pažeidimo eiga.

3. Kodeksų tobulinimo galimybės

Atlikta etikos kodeksų turinio analizė leidžia pateikti aibę pasiūlymų dokumentams tobulinti pagal jau anksčiau naudotus kriterijus. W. Bruce [2, p.13-22] ir S. Longstaff [18] nustatyti etikos ir elgesio kodeksų skirtumai (tikslas, dokumento apimtis, teiginių pobūdis, santykis su teisės normomis, aptarti klausimai, atsakomybė ir kodekso administravimas) suponuoja šias įžvalgas:

1. Analizuoti etikos kodeksai savo vartojama kalba daugiau primena elgesio kodeksus, nes dažniau akcentuojamas privalomas nei pageidautinas elgesys. *Valstybės politikų elgesio kodekso* kalba daugiau primena etikos kodeksą.

2. Nuorodos į teisės aktus sutinkamos beveik visuose studijuotuose kodeksuose: ne tik etikos, bet ir profesinės (tarnybinės) etikos kodeksuose. Jei daugumoje kodeksų tokios nuorodos yra tik įvadinėje dalyje, kur vardinami kodekso šaltiniai, *VMI elgesio kodekse* tokios nuorodos pateikiamos ir pačiame tekste.

3. Daugumoje kodeksų apsiribojama bendro pobūdžio deklaratyviais teiginiais. Daugiau konkretumo pastebima LBT ir LBV etikos kodeksuose. AVK, VDI, FNTT dokumentai gali būti pavyzdys, kai randama ir abstrakčių, ir daug konkretesnių, aiškesnių nuostatų ar reikalavimų. Todėl šie dokumentai priskiriami mišriam tipui.

4. *VMI elgesio kodeksas* savo apimtimi yra gerokai ilgesnis už daugelį etikos kodeksų, nors daugybė aptartų temų nedaug kuo skiriasi nuo kitų dokumentų. Profesinės etikos kodeksuose (antstolių, VK, SKA) apie atsakomybę kalbama gana neapibrėžtai darant nuorodas į kitus teisės aktus. Kodeksuose aptarta atsakomybės tema neleidžia nurodyti akivaizdesnių skirtumų tarp etikos ir elgesio kodeksų.

5. Apibendrinant dokumento turinio atitikties priskirtam tipui klausimą galima teigti, kad šių dokumentų kūrėjai nesuvokė tyrinėtojų išskirtų vieno ir kito tipo kodeksų ypatumų. Taip atsirado tokie anachronizmai kaip „etikos taisyklės“ (turėtų būti elgesio arba profesinės etikos taisyklės). Todėl kodeksų pavadinimo korekcija būtų viena iš tobulinimo priemonių.

Kita dokumentų tobulinimo kryptis - tikslų ir uždavinių konkretizavimas. A. Lawton, apibendrinamas etikos kodekso tikslus, išskiria tris svarbiausius: inspiruoti, reguliuoti ir kontroliuoti veiklą, nurodydamas, kad jų pusiausvyra gali suteikti geriausią variantą [5, p. 95]. Numatyti kodeksų tikslai yra kartu ir jų vertinimo kriterijai, leidžiantys per laiką kritiškai pažvelgti į užsibrėžtus tikslus.

Galima numanyti, kad kai kuriuose Lietuvos viešojo sektoriaus kodeksuose atskirai nurodyti tikslai ir uždaviniai yra lyg ilgalaikė ir trumpalaikė programos versijos. Siekiant tobulinti pačius kodeksus, tikslinga iš naujo aptarti jau nustatytus tikslus bei uždavinius ir juos pakoreguoti siekiant išvengti pasikartojimo. Dažnai etikos kodeksai vertinami kaip viena iš viešųjų ryšių priemonė siekiant daryti įtaką viešajai nuomonei ir kelti profesijos ar institucijos prestižą. Jei toks dokumentas skirtas ar antikorupcijai, reikiamą dėmesį jame reikia skirti šio neigiamo visuomeninio reiškinio aiškinimui ir prevencijai.

Analizuotų etikos kodeksų turinys taip pat gali būti tobulinamas. Nebūtina plėsti kodeksuose aptariamų temų ratą, bet galima labiau jas plėtoti. Turinio tobulinimo perspektyva labai priklauso nuo dokumento pavadinimo (etikos ar elgesio kodeksas) ir

jame suformuluoto tikslo. Kai kodekso tikslas yra nustatyti etikos principus, vargu ar jame galima rasti jų detalų paaiškinimą. Kai užsibrėžtas sudėtingesnis uždavinys - apibrėžti elgesio taisykles, - kodekso vartotojas gali tikėtis rasti pakankamai detales ir aiškias taisykles, kurių privalu laikytis kasdienėje veikloje.

Koreguojant dokumentus reikėtų atkreipti dėmesį į nustatytus principus ir vertybes. Svarbu, kad patys teksto kūrėjai gerai suvoktų šių žodžių prasmes ir tinkamai juos vartotų. Jei kodekse sutinkami ir principai, ir vertybės, ir etikos reikalavimai, darbuotojams gali kilti klausimas, kuo jie skiriasi arba kurie iš jų svarbesni ir kt. Kadangi kodeksus kuriant vadovautasi ir *LR valstybės tarnybos įstatymu*, ir LR Vyriausybės sprendimu dėl elgesio taisyklių, galiojančių visiems valstybės tarnautojams, kuriuose minimi „pagrindiniai etikos principai“, nebereikėtų vartoti kitų sąvokų (*vertybės, etikos reikalavimai*), bet reikėtų daugiau išdėstyti tų pačių 8 principų turinį priklausomai nuo kiekvienos organizacijos veiklos specifikos. Tas pats nešališkumo principas policininkui ir mokesčių inspektoriui gali būti detalizuotas skirtingai atsižvelgiant į jų veiklos specifiką.

Viena iš analizuotų kodeksų silpnų pusių yra jų įgyvendinimo priežiūra. Atsakomybės perkėlimas vadovui yra pats lengviausias, bet kažin ar efektyviausias sprendimas. Tai daugiau formalus bandymas spręsti esamas problemas. Tai, kad darbuotojai neįtraukiami į šių dokumentų kūrimą ir įgyvendinimą, gali stabdyti, o ne prisidėti prie jų įgyvendinimo. Tik *Muitinės pareigūnų etikos kodekse* nurodoma, kad „pareigūno, valstybės tarnautojo, darbuotojo, dirbančio pagal darbo sutartį, tiesioginis vadovas, už muitinės personalo tvarkymą atsakingi asmenys (padaliniai) tikrina, ar pareigūnai, valstybės tarnautojai, darbuotojai, dirbantys pagal darbo sutartis, išmano Kodekso nuostatas, esant būtinumui, rengia mokymus, teikia konsultacijas, padeda spręsti kitas su Kodekso nuostatų laikymusi susijusias problemas“ [19, 34 str.]. Todėl tobulinant analizuotus Lietuvos kodeksus svarbu atkreipti dėmesį į inspiravimo, reguliavimo ir elgesio priežiūros, kiek galima svarbiausių kodeksų tikslų, subalansavimą.

Beje, kodekso persvarstymo ir keitimo galimybė numatyta tik *Karių etikos kodekse*. Naudingesni tie kodeksai, kuriuose darbuotojai randa atsakymus į jiems aktualius klausimus (leistinos ir neleistinos dovanos, interesų konflikto formos sukonkretinant konkrečiais pavyzdžiais ir kt.). Dabartiniu laikotarpiu tikslinga ne tik nurodyti siektiną tarnautojo idealą, bet ir daugiau dėmesio skirti elgesio kontrolei bei priežiūrai.

Vertinant bendrą dabartinės Lietuvos padėtį (menkas pasitikėjimas atskiromis institucijomis ar profesijomis, dažni skandalai, neaiškios ir dviprasmiškos situacijos, augantis visuomenės ir žiniasklaidos dėmesys ir kt.), tikslinga kurti į taisykles orientuotus kodeksus. Tai nereiškia, kad kodeksai turi pakartoti įstatymų nuostatas, bet didesnis aiškumas padėtų geriau patiems kodeksų vartotojams suvokti atskiras problemas. Pavyzdžiui, tarnavimo visuomenės interesams principų sukonkretinimas atskirais pavyzdžiais padėtų geriau suvokti tų principų esmę, ugdytų etinį jautrumą ir darbuotojų etinę kompetenciją. Kita galima alternatyva - naudojantis kitų šalių patirtimi kartu su etikos kodeksu parengti atskirą vadovą ar lydraštį darbuotojams. Darbuotojams įsisavinus rekomenduojamas veiklos taisykles ir įpratus jomis vadovautis, galima pradėti įgyvendinti dokumentų, akcentuojančių siektinas vertybes, nuostatas.

Išvados

Lietuvoje, kaip ir daugelyje kitų šalių, stebima sparti etikos kodeksų kūrimo tendencija. Kai kurios Lietuvos viešojo sektoriaus institucijos (policija, muitinė, VMI ir kt.) etikos kodeksus turėjo dar iki bendrų visiems valstybės tarnautojams privalomų veiklos etikos taisyklių patvirtinimo 2002 m. Daugelyje etikos kodeksų, parengtų po 2002 m., jaučiama minėtų taisyklių įtaka: arba minimi tie patys aštuoni pagrindiniai etiniai principai, arba juos detalizuojant remiamasi tomis pačiomis nuostatomis. Keletas kodeksų rengti remiantis tarptautine patirtimi. Daugelio etikos kodeksų šaltiniai yra LR teisės aktai ir bendrosios moralės normos. Kai kuriuose etikos kodeksuose skiriamas bendro ir specifinio pobūdžio nuostatos, akcentuojant tik tai institucijai ar profesijai aktualius klausimus (ginklo, prievartos panaudojimas, kt.).

Lietuvos viešojo sektoriaus etikos kodeksai skiriasi savo apimtimi, užsibrėžtais tikslais, struktūra, aptariamais klausimais ir analizės pobūdžiu (gilinimasis arba paviršutinis apžvelgimas). Daugelyje jų tik prabėgomis aptariami atsakomybės ar kodekso priežiūros klausimai. Tai atliekama arba darant nuorodas į kitus teisės aktus, arba visai nutylint.

Atlikta etikos kodeksų turinio analizė leidžia teigti, kad kai kurie etikos kodeksai turi daugiau elgesio kodekso bruožų. Kai kurie kodeksai gali būti priskirtini mišriam arba tarpiniam tipui, nes, be bendrojo pobūdžio veiklai inspiruojančių teiginių, sutinkamos ir reguliatyvinio pobūdžio nuostatos, reikalaujančios tam tikro elgesio. Tobulinant esamus kodeksus, svarbu atkreipti dėmesį ne tik į jų pavadinimus, bet ir jų tikslus ir vidinę struktūrą. Ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas atsakomybei už kodekso nuostatų pažeidimus bei kodekso administravimo priežiūrai. Kodekso nuostatų konkretumas, aiškumas, jų aktualumas daugiausia lemia jų realizavimą ir praktinę įtaką kasdieniame darbuotojų gyvenime. Daugelyje analizuotų dokumentų vyraujantis reguliuojantis tonas gali būti traktuojamas kaip prevencinė priemonė interesų konfliktui ar korupcijai rasti, tačiau atskirų principų ar veiklos gairių detalizavimas leistų geriau suvokti atskirų situacijų dviprasmiškumą, padėtų ugdyti darbuotojų jautrumą ir etinę kompetenciją.

Kai kurių kodeksų atskirais skirsniais bandoma apibrėžti tarnautojo elgesio gaires ir ne tarnybos metu akcentuojant, kad tai turi įtakos ne tik pavienio darbuotojo reputacijai, bet ir visos institucijos ar profesijos įvaizdžiui bei viešajai nuomonei. Tarptautinė ar šalies institucijų patirtis, ekspertų bei pačių kodekso vartotojų pastabos leistų aiškiau nustatyti kiekvienai institucijai ar profesijai aktualius ir taisytinus klausimus.

Šiuo straipsniu tik bandoma kritiškai pažvelgti į Lietuvoje esančią praktiką, tačiau pati etikos kodeksų tema turi didelį potencialą akademiniams tyrimams. Ateityje ši tema gali būti plėtojama lyginant viešajame ir privačiame sektoriuose esančią praktiką; gilinantis į kodeksų kūrimo, jų sklaidos niuansus; bandant pažvelgti į jų daromą poveikį darbuotojų veiklai, organizacijos kultūrai, bendram profesijos ar institucijos įvaizdžiui; vertinant juose akcentuotus tikslus ir jų įgyvendinimo efektyvumą; lyginant šalies patyrimą su kitų panašių visuomenių praktika reglamentuojant veiklos elgesio niuansus ir kt. Aktualu būtų įvertinti atskirų institucijų gebėjimą įgyvendinti šiuos dokumentus, vėliau pažvelgti, ar kodeksuose numatyti tikslai pasiekti ir kt.

Literatūra

1. Bailey, K. D. *Methods of Social Research*. New York: The Free Press, 1987.
2. Bruce, W. Codes of Ethics and Codes of Conduct? *Public Integrity Annual*, 1996, No 1, 13-22.
3. Farrell, B., Cobbin, D., Farrell, H. Codes of Ethics. Their Evolution, Development and other Controversies. *Journal of Management Development*, 2002, Vol. 21, No 2, 152-163.
4. Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos direktoriaus 2004 m. gegužės 10 d. įsakymas Nr. 34V *Dėl finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybos prie vidaus reikalų ministerijos tarnautojų tarnybinės etikos kodekso patvirtinimo*. http://vtek.c-i.lt/site.admin/scripts/scripts/Editor/assets/PREVENCIJA_FILES/12FNNTT_%20arn_%20etikos_kodeksas.doc [2009-05-12].
5. Lawton, A. Developing and Implementing Codes of Ethics. *Viešoji politika ir administravimas*, 2004, Nr. 7, 94-101.
6. Lietuvos Banko valdybos 2005 m. sausio 13 d. nutarimas Nr. 5 *Dėl Lietuvos Banko tarnautojų etikos kodekso*. http://vtek.c-i.lt/site.admin/scripts/scripts/Editor/assets/PREVENCIJA_FILES/13LB_%20arn_%20etikos_kodeksas.doc [2009-05-12].
7. Lietuvos Banko valdybos 2004 m. lapkričio 11 d. nutarimas Nr. 175 *Dėl Lietuvos Banko valdybos etikos kodekso*. http://vtek.c-i.lt/site.admin/scripts/scripts/Editor/assets/PREVENCIJA_FILES/14LB_valdybos_etikos_kodeksas.doc [2009-05-12].
8. Lietuvos policijos generalinio komisaro 2004 m. liepos 16 d. įsakymas Nr. V-347 *Dėl Lietuvos policijos pareigūnų etikos kodekso patvirtinimo*. http://vtek.c-i.lt/site.admin/scripts/scripts/Editor/assets/PREVENCIJA_FILES/2policijos_pareiguno_etikos_kodeksas.doc [2009-05-12].
9. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2005 m. vasario 7 d. įsakymas Nr. D1-69 *Dėl aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės pareigūnų etikos taisyklių patvirtinimo*. http://vtek.c-i.lt/site.admin/scripts/scripts/Editor/assets/PREVENCIJA_FILES/16aplinkos_aps_%20pareig_etikos_kodeksas.doc [2009-05-12].
10. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2004 m. balandžio 30 d. įsakymas Nr. I-68. *Dėl Lietuvos prokurorų etikos kodekso ir prokurorų etikos komisijos veiklos nuostatų patvirtinimo*. http://vtek.c-i.lt/site.admin/scripts/scripts/Editor/assets/PREVENCIJA_FILES/4lietuvos_prokuroru_etikos_kodeksas.doc [2009-05-12].
11. Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministro 2005 m. gegužės 9 d. įsakymas Nr. V-561. *Dėl Lietuvos karių etikos kodekso patvirtinimo*. http://vtek.c-i.lt/site.admin/scripts/scripts/Editor/assets/PREVENCIJA_FILES/3lietuvos_kariu_etikos_kodeksas.doc [2009 05 12].
12. Lietuvos Respublikos savivaldybės kontrolės ir audito institucijos valstybės tarnautojų tarnybinės etikos kodeksas, patvirtintas SKA visuotiniame susirinkime 2004 m. kovo 5 d. http://vtek.c-i.lt/site.admin/scripts/scripts/Editor/assets/PREVENCIJA_FILES/15savivaldybiu_%20kontrol_etikos_kod.doc [2009-05-12].
13. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2003 m. balandžio 1 d. įsakymas Nr. 83 *Dėl Lietuvos antstolių rūmų įstatų ir antstolių profesinės etikos kodekso paskelbimo*. http://vtek.c-i.lt/site.admin/scripts/scripts/Editor/assets/PREVENCIJA_FILES/8antstoliu_prf_etikos_kodeksas.doc [2009-05-12].
14. Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės pareigūnų tarnybinės etikos kodekso. http://vtek.c-i.lt/site.admin/scripts/scripts/Editor/assets/PREVENCIJA_FILES/9valstybes_kontroles_pareigun_%20etikos_kodeksas.doc [2009-05-12].

15. Lietuvos Respublikos valstybės politikų elgesio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 102-3938.
16. Lietuvos Respublikos vyriausiojo valstybinio darbo inspektoriaus 2003 m. rugpjūčio 6 d. įsakymas Nr. 1-210 *Dėl Lietuvos Respublikos valstybinės darbo inspekcijos darbuotojų etikos kodekso*. http://vtek.c-i.lt/site.admin/scripts/scripts/Editor/assets/PREVENCIJA_FILES/22_vdi_e_k.doc [2009-05-12].
17. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 24 d. nutarimas Nr. 968 *Dėl Valstybės tarnautojų veiklos etikos taisyklių patvirtinimo*. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 65-2656.
18. Longstaff, S. Why Codes Fail: and Some Thoughts about How to Make Them Work. *The public sector resource series. CDROM*. Australia: Readings, 1999.
19. Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos generalinio direktoriaus 2006 m. gruodžio 27 d. įsakymas Nr. 1b-888 *Dėl Lietuvos Respublikos muitinės pareigūnų etikos kodekso patvirtinimo*. http://vtek.c-i.lt/site.admin/scripts/scripts/Editor/assets/PREVENCIJA_FILES/5lmutines_pareigunu_etikos_kodeksas_2007.doc [2009-05-12].
20. Palidauskaitė, J. Codes of Ethics in Transitional Democracies: a Comparative Perspective. *Public integrity*, 2005/2006, Vol. 8, No 1, 35-48.
21. STT direktoriaus 2001 m. vasario 8 d. įsakymas Nr. 27 *Dėl Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos darbuotojų etikos kodekso*. http://vtek.c-i.lt/site.admin/scripts/scripts/Editor/assets/PREVENCIJA_FILES/20stt_etikos_kodeksas.pdf [2009-05-12].
22. Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos viršininko 2005 m. liepos 25 d. įsakymas Nr. V-141 *Dėl valstybinės mokesčių inspekcijos valstybės tarnautojo elgesio kodekso*. http://vtek.c-i.lt/site.admin/scripts/scripts/Editor/assets/PREVENCIJA_FILES/6_%20VMI_%20elgesio_kodeksas.doc [2009-05-12].
23. Visuotinio teisėjų susirinkimo 2006 m. birželio 28 d. sprendimas Nr. 12 P-3 *Dėl Lietuvos Respublikos teisėjų etikos kodekso*. http://vtek.c-i.lt/site.admin/scripts/scripts/Editor/assets/PREVENCIJA_FILES/10teiseju_etikos_kodeksas.doc [2009-05-12].

Jolanta Palidauskaitė

Lithuanian Public Sector Codes of Ethics: Possibilities for Improvement

Summary

The analysis of seventeen codes of ethics and codes of conduct existing in various Lithuanian public institutions allows making several recommendations for their improvement. Both content and comparative analyses were used paying attention not only to quantitative (how many words are in the text), but qualitative aspects (how deeply the topic was analyzed, etc.) as well. The aim of the code, its status, the internal structure, the scope of analyzed questions, the anticipated responsibility and the administration of the code were chosen as the comparison criteria. Based on the analysis of existing codes several recommendations for future development and improvement of those documents were made. One of the remarks made after the survey is the mixed nature of codes: the title and the content often are not corresponding to each other. Codes of conduct remind codes of ethics and vice versa. One of the weak points is vague responsibility and question of monitoring of the document.

DOI: 10.5755/j02.ppaa.0.31.26818